

Mindaugas Degutis:

„Linkiu, kad mūsų laimės kiekis ku- nuo to, kas yra premjeras”

AUŠRA LĖKA

Ar pagal nuostatas ir nuotakas artėjame prie Vakarų europiečių? Ar įmanoma, kad 2030-aisiais būrume tarp žemyno laimėgiausiųjų, kaip žada premjeras? O gal jis, be vižijų, jau dabar galėtų ką padaryti, kad piliečiai, kaip yra Vakarų demokratijos valstybėse, labiau pasitiktų valdžia? Apie tai kalbamės su UAB Rinkos tyrimų centro direktoriumi sociologu dr. Mindaugu Degučiu, nuo 2004 m. rengiančiu Eurobarometro tyrimo Lietuvoje atsakant.

VEIDAS: Kuo skiriasi dabartinė ir 2004-ųjų Lietuva?

M.D.: Tai visiškai skirtingų nuotaikų šalis. 2004-iejį buvo įsibėgėjančio spartaus ekonomikos kilimo (kad ir koks efemeriskas, tai vis dėlto buvo kilimas), naujų perspektyvų įstojus į ES, ypač optimizmo dėl ateities metai. Dabartinė Lietuva truputį primena į šulinį sukritusių gyvūnų kompaniją: kažkas maro šviesą šuliniu viršuje, kai kas prasikasė per sienas, kiti jau sekmingai iš jo pabėgo, bet dauguma dar kapanojasi viduj. Optimizmo mažiau, perspektyvos nelabai aiškios, net ir išlipus iš duobės prisiminimai apie ją ilgai neapleis. Net jei tą duobę ir visiškai užpilsime, ten liks palaidota nemažai mūsų iliuzijų ir vilčių.

VEIDAS: Kuriose srityse per šiuos septynerius metus prestižiniame ES klube pavyko priartėti prie standartinio Vakarų europiečio, o kuriose vis dar ne? Kaip manote, kodėl?

M.D.: Pradėsiu nuo to, kuo mes panašūs su visomis ES valstybėmis, nes, mano galva, tai labai svarbu savivokai ir savęs vertinimui. O panašūs problemų suvokimu. Kad ir kokia būtų šalis — turtinga ar ne, kad ir koks būtų laikotarpis — geras ar sunkus,

nedarbas, infliacija, ekonomikos būklė, mokesčiai, pensijos — šis penketukas keičiasi vietomis, bet visose šalyse lieka tarp labiausiai rūpimų dalykų.

Tiesa, nemažai kas mus ir skiria. Esame nepatenkinti dabartiniu savo gyvenimu, bet už daugelį europiečių optimistiškiau žiūrime į ateitį. Itin nemėgstame savo valstybės institucijų ir gerokai mažiau pasitikime teisėsaugos sistema. Nepasitikime ja tiek, kad kartais galima pradėti abejoti valdžios teisingumu. Kartais atrodo, kad terūksta vieno žingsnio iki nepakluso- mo teismo sprendimui ar policijos reikalavimams. Mūsų kaimynai

latai, beje, kaip ir dauguma naujųjų ES narių, nepasitikėjimu vyriausybe ir parlamentu, nepasitenkinimu gyvenimu labai panašūs į mus. Iš šio konteksto gal labiausiai išsiskiria Estija, kurioje vyriausybė vertinama santykinai palankiai, pasitenkinimas savo padėtimi taip pat gerokai didesnis.

Ką turi jie, ko neturime mes? Šiaurietiško protestantiško racionalumo ir kaimynus suomius. Pažiūrėkite, kokios šalys šiuo metu susiduria su didžiausiais ekonominiais sunkumais visoje ES: Pietų katalikiškos (išskyrus Graikiją) visuomenės. Tad jei jau lyginamės su estais, juk esame tikras pietietiško temperamento ir charakterio įsikūnijimas Baltijos šalyse. Galbūt daugelis mūsų ir estų nesame prak-

tikuojantys katalikai ar protestantai, bet neabejotina, kad mūsų visuomenių pasaulėžiūra ir vertybės daugiausia formavo būtent religija.

Be abejo, Estija daug laimėjo ir tebelaimi dėl to, kad turi labai artimų ryšių su kaimynine Suomija. Tai ir verslo investicijos, ir darbo vietos, ir įplaukos iš turizmo. Estams nereikia išvažiuoti kur nors toli iš savo šalies, jie kiekvieną rytą gali „emigruoti” į Suomiją dirbti, o vakare vel „imigruoti” į Estiją.

VEIDAS: Tai ką mūsų valdžia turėtų daryti, kad didėtų pasitikėjimas ja?

M.D.: Patarinėti, ypač kai už tai niekas negrešia, turbūt pats lengviausias darbas. Žiūriu į Vyriausybės veiksmus

per visuomenės nuotaikų prizmę, o šiuo požiūriu situacija per pastaruosius dvejus metus beveik niekuo nepasikeitė. Vyriausybė gesino laužus, bet kol kas nedaug padarė, kad nebeliktų jų židinių. Jei nebus imtasi rimtų reformų daugelyje sričių, ši Vyriausybė ir bus prisimenama tik tuo, kad po savęs paliko smilktantį lauką. Bėda ta, kad vėl artėja Seimo rinkimai ir rimtiems darbams gali nebelikti laiko. Tik dar kartą pasivertintina taisyklė, kad ko nepadarai per pirmus metus, to per likusius trejus jau nebeįdarysi.

Manau, valstybės tarnyba yra viena tų sričių, kuriose reformos būtinos. Nepaisant skambių Saulėtekio komisijos pažadų, šioje srityje nieko iš esmės nenuveikta. Paprastiems žmonėms, kurie neteko darbo privačiame sektoriuje ir kurių atlyginimai mažėjo po keliasdešimt procentų, 10—15 proc. tarnautojų atlyginimų sumažinimas neatrodo labai rimtas taupumo argumentas. Suprantu, kad tai lengviau pasakyti, nei įgyvendinti, bet valstybės tarnautojų skaičius galėtų ir turėtų mažėti bent trečdaliu. Tai neabejotinai padidintų pasitikėjimą valstybe ir išspręstų ne tik darbuotojų kiekio, bet ir jų kolybės klausimus. Galbūt tada nebeliktų pagrindo susisiekimo ministro žodžiams, kad tokiomis sąlygomis čia dirba tik kvailiai arba vagys.

Svarbi ir viešųjų pirkimų skaidrumo problema. Viešųjų pirkimų tarnyba pateikia vis įdomesnių faktų. Kadangi analizuojant Eurobarometro tyrimo rezultatus tenka nemažai susidurti su ES įvairzdžio reikalais, vienas tų faktų man ypač įdomus. Pasak VPT, pinigai ES projektams viešinti, įtariama, buvo skirti neskaidriai parenkant viešųjų ryšių agentūras. Kitaip tariant, veiksmai, kurio tikslas buvo užtikrinti skaidrumą ir informacijos prieinamumą, pats

„Lietuvoje gyventojų yra gerokai mažiau, nei manyta. Tai reiškia, kad dalyvaujančiųjų rinkimuose procentas didesnis, nei skelbia VRK.”

o mažiau priklausytų

buvo padarytas neskaidriai. Tokia informacija, spečiau, padarė daugiau žalos visam ES ir jos teikiamos paramos įvaizdžiui, nei davė naudos visos kartų iki tol buvusios viešinimo kampanijos. Tad tie teisingi žingsniai šioje srityje turi būti tęsiami nepaisant to, kas bus valdžioje.

VEIDAS: Premjeras žada, kad 2030-aisiais būsime pasiekę maksimalų laimės indeksą. Ar tai realu? Kokį mūsų šalies visuomenės vaizdą 2030-aisiais prognozuotumėte Jūs?

M.D.: Tikios, kad premjeras tai pasakė juokais, nes nesinorėtų gyventi tokioje visuomenėje, kuri jau nebegali žengti į priekį. Eurobarometro tyrimai rodo, kad turtingesnių šalių gyventojai yra labiau patenkinti savo gyvenimu, o didėjant šalies gerovei auga ir jos gyventojų laimės kiekis. Tiesa, negalima teigti, kad laimė priklauso tik nuo materialinės gerovės. Bet būtų netisinga atmesti šį komponentą ir sakyti, kad, pasiekus tam tikrą lygį, tai darosi nebesvarbu.

O 2030 metai yra per tolimas laikotarpis daryti prognozes. Galėčiau palinkėti mums visiems tik vieno dalyko: kad mūsų laimės kiekis kuo mažiau priklausytų nuo to, kas yra Vyriausybės premjeras ir ką jis žada artimiausią dvidešimtmetį. O kaip rodo laimingų visuomenių patirtis, tai yra įmanoma.

VEIDAS: Tačiau po pirmojo visuomenės pilietinės galios tyrimo paaikškėjo, kad Lietuvoje patys piliečiai visuomeniškai gana pasyvi.

M.D.: Ko gero, būtų galima rasti daugybę to priežasčių: pradedant „alergija” sovietmečio visuomeninei veiklai, kuri daugiausia buvo valstybės, komunistų partijos primesta, priverstinė, ir baigiant prasta didelės visuomenės dalies finansine padėtimi, kuri nepaliekia laiko ir jėgų užsiimti kuo nors daugiau, nei bandymu išgyventi. Kita vertus, pilietinis aktyvumas glaudžiai susijęs su tokios veiklos pasiūla. Dauguma gyventojų neturi nei įgūdžių, nei laiko patys inicijuoti pilietines akcijas ar veiklas. Bet atsiradus galimybei meliai prie to prisideda. Atsirado talkų akcija „Darom”, dalyvaujančiųjų jose padaugejo nuo kelių iki keliasdešimties tuosimčių. Televizinės labdaros akcijos įtraukia daugybę žmonių, kurie, jei tokios galimybės nebūtų, labdara neužsiimtų iš viso.

Tai reiškia vieną paprastą dalyką: norint pilietinio aktyvumo, reikia stiprinti nevyriausybines organizacijas. Anksčiau jos dažnai buvo priedanga pelno siekiančiai veiklai. Dabar džiuguina, kad jos visuomenės aktyve įgauna tikrąjį savo veidą ir savo veikla siekia tų tikslų, kurių ir turėtų siekti nevyriausybines įstaigas.

Lietuvių pasyvumas pastaruoju metu dažnai buvo siejamas ir su mažėjančiu dalyvavimu rinkimuose. Jau anksčiau sakiau, kad tikroji to priežastis gali būti netikslūs, išpūsti rinkėjų sąrašai. Ką tik pasibaigus gyventojų surašymas ši hipotezė, atrodo, patvirtina. Lietuvoje gyventojų yra gerokai mažiau nei oficialiai deklaravusiųjų čia gyvenamąją vietą. Tai reiškia, kad potencialių rinkėjų skaičius yra gerokai padidintas ir realiai dalyvaujančiųjų rinkimuose dalis turėtų būti didesnė, nei skelbia Vyriausioji rinkimų komisija. Taigi šnekos, kad Lietuvoje rinkėjai tampa vis pasyvesni, pagrįstos tik iš dalies.

VEIDAS: Kokie tyrimų duomenys Jus yra labiausiai nustebinę?

M.D.: Gerąja prasme mane bene labiausiai nustebino ir nudžiugino, kad net per ekonomikos sunkmetį daugėjo Lietuvos gyventojų, aukojančių pinigus labdarai. Džiugu, kad žmonių socialinis solidarumas susidūrus su problemomis tik didėjo. Tai brandžios visuomenės požymis. Ne tiek netiketa, kiek juokinga buvo stebėti, kaip po 2004 m. gegužės sparciai pradėjo gerėti Lietuvos ūkininkų ir kaimo gyventojų požiūris į ES. Anksčiau buvę vieni didžiausių ES skeptikų ir priešų, tapo viena labiausiai jį remiančių visuomenės grupių.

VEIDAS: Jeigu pats dalyvaustumėte Eurobarometro apklausoje, ar daug Jūsų atsakymų sutaptų su Lietuvos piliečių vidurkiu?

M.D.: Gal labai nuo daugumos lietuvių ir nesiskirčiau: šiek tiek nepatenkintas dabartimi ir retkarčiais paburnojantis prieš valstybę, bet vis dar tikintis, kad ateityje bus geriau, ir vis dar neemigravęs. ●

